

Vacogó flamingóként reménykedve

A Kosztolányi Dezső Színház *Rózsák* című előadásáról

Egy történettel kezdődött. Puskin hallotta kisinyovi száműzetése során. Talán egy török házaló hozta vagy a szél sodorta oda valahonnan. Puskin elmesélte Gogolnak, Gogol regénnyé formázta. A történet, akárha ballangó vagy egy jerikói rózsza lett volna, sodródott tovább az időn, az emlékezeten, az álmokon és a fantázián át egészen Palicsfürdőig, a Tolnai-homokvárig, ahol a költő „szabadregényként” engedte tovább Szabadka irányába, hogy a Kosztolányi Dezső Színház színpadán boruljon virágba, miután lesírták Macedóniából importált műkönnnyel.

És itt véget is érhetne ez a szürreális, tárgy nélküli történet, ám még csak itt kezdődik, hiszen 2010-et írunk, amikor Tolnai Ottó *A kisinyovi rózsza* című szabad- és hosszúverséből elkészül Urbán András rendezésében az azonos című színpadi mű, most pedig 2014 eleje van, és ugyanott, ugyanaz a rendező, többnyire ugyanazokkal a színészekkel újragondolta ezt a hányatott sorsú városához kötődő, tárgy nélküli történetet, és a felejtés prizmján keresztül tárta ismét elénk.

A *Rózsák* címet viselő előadás a felejtést mint módszert alkalmazza. „Elfelejtí”, azaz elhagyja a 2010-ben színpadra állított előadás egyik meghatározó momentumát, jelesül a Tolnai-textus verbális elemeit, mindösszesen csak egy rövid szövegrészt tartva meg az előadás elején, amely vezérfonalként szolgálhat ugyan, de biztos fogódzónak édeskevés az előadás nonverbális, fizikai cselekvésben megnyilvánuló jeleneteinek értelmezéséhez. Ugyanakkor a néző felejtésére is alapoz, mert még az az önmagát omnipotensnek képzelő néző is csak itt-ott szedi össze magát, aki korábban meg volt róla győződve, hogy elevenen él az emlékezetében a három évvel ezelőtt látott előkép-előadás, a nemrég újraolvasott Tolnai-mű, de a *Holt lelkek* Csicsikovjának alakja is. Mert dehogy! Én is úgy éreztem magam az előadás közben, mint ama „cikóriás lüke fiú az óriás kerti törpék

között”: elveszetten. A nagyra tartott előtudásból valami rémlett csak, de semmi sem volt pontosan felidézhető, összeegyeztethető, megfeleltethető a látottaknak. Akárha az én szürkeállományomat döfték volna át ama rubintos kalaptűvel, nem pedig Mikes Imre Elek agyaggal körülpaskolt, méreteresre duzzasztott fejét.

Az interpretáció klasszikus módszerei csődöt mondanak, mert nincs sem összefüggő cselekmény, sem karakterformálás, sem pedig egy kompakt kelléktár, bármi, ami világosan kijelölné az előadás helyét a színház történetben – hogy ilyen fellengzősen fogalmazzak. Úgyhogy a megértésben inkább a nagyon is szubjektív és esetleges álomfejtés módszere segíthet, hiszen mindaz álomszerű, ami elénk tárul: abszurd és szürreális, megragadhatatlan és illogikus, déjá vu és halo-effektus. A Tolnai-műből, illetve az előkép-előadásból ismert motívumok, tárgyak kontextusukból kiragadva, jelentéstartalmuktól megfosztva bukkannak fel az előadásban. Legfőbb attribútumuk a pusztá létük és jelenlétük, esetleg térbeli elhelyezkedésük, térben történő mozgásuk.

Mint amikor álomból ébredünk és emlékezni próbálunk, legmarkánsabban a hangulat az, ami megmarad bennünk. Egy egyszerű cselekvéssor vagy egy látvány hangulata, egy érzés, kellemes vagy nyomasztó érzés.

A *Rózsákban* az ütés az egyik állandóan visszatérő, markáns cselekvésmozzanat. A csapás, amely nagy erő kifejtéssel, de kis határfokkal jár. Hiába sújt le a kar az agyagra, az eredmény csak egy tompa puffanás, hiába sújt le a baseballütő a szalmabálára, a könnyű objektum elnyeli a mozgulat erejét, hiába sújt le az ököl a kifeszített papírlapra, méltó ellenállás helyett lehangoló könnyedséggel szakad be a vékony hártya. Ki-ki a maga álmoskönyvében kikeresheti, mit is jelenthet mindez. Számomra a meg nem térülő, hiábavaló és értelmetlenül elpocsékolat erőbefektetést jelképezi, amely egyenesen következik abból a tragikus hírből, amit az előadás sivár nyitójelenetében, a színpadképet egyedüli tárgyként meghatározó vaságyon ülve Béres Márta közöl velünk, jelesül, hogy „az emberek kezébe került a világ”.

Ám ha a nyitójelenet sivárságának tökéletes ellenpontját képező, az előadás végén a néző elé táruló fenséges látvány felől közelítünk, utólag be kell látnunk: bármennyire is tragikus, hogy az emberek határozzák meg a világ menetét, és bármennyire is abszurd cselekedetekre herdálják el erejüket, azért valahogy csak felépítik a sivatagban a katedrális, csak eljutnak a vaságy ridegségétől a mindent beragyogó fényekig. Értelmet nyer tehát a remény, amelyet a tragikus hír közlése után villant fel előttünk a nyitójelenetben Béres Márta, hogy „talán éppen innen kezdődik / mert ilyenkor szokott kezdődni / újrakezdődni” a történet.

És valóban, ha csak a zárójelenet látványa alapján ítélünk, kimondhatjuk: a remény nem volt hiábavaló, mert a happy end nem maradt el. A csillogó evőeszközök, a pergő diszkógömbök, a vakító tükrök, a sópörgéssel megszólaltatott cintányérok, zebrák és flamingók látványa közepette azért 'csak fölidéződnek halványuló emlékezetünkben a Tolnai-vers sorai: „újrátükrözzük a kis tartományt / kopulatív rendszerünkkel az adriáiig tükrözzük / újratükrözzük a monarchiát / újra a nagyjugoszláviát / mert a kisebbségi is akár a flamingó / e vacogó rózsaszín lény / csak önnön tükörtermekben manipulált / tömegében érzi otthon magát”.

S erre gondolva – megannyi megigézett nézőtéri flamingóként – boldogan tapsolunk, és csak azt kívánjuk, hogy ez az álom valósággá váljon.

(Szerda Zsófia felvétele)